

Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle

Mikä perustuslaki on?

Perustuslaki on kaiken lainsäädännön ja julkisen vallan käytön perusta. Perustuslaista löytyvät suomalaisen kansanvallan keskeisimmät pelisäännöt, arvot ja periaatteet.

Perustuslaki määrittää yksilön ja julkisen vallan välisen suhteen perusteet. Se sisältää myös säännökset julkisen vallan käytön periaatteista, valtion järjestysmuodosta ja ylimpien valtiuelinten suhteista.

Perustuslaki tuli voimaan 1. maaliskuuta 2000. Sen pohjana on neljä vanhaa perustuslakia: hallitusmuoto ja valtiopäiväjärjestys sekä kaksi ministerivastuuta koskevaa perustuslakia. Ne säädettiin itsenäisyyden alkuvuosina. Eduskunta on muuttanut perustuslakeja vuosien varrella, mutta valtiosäännön pääpiirteet ovat pysyneet samoina. Mykyistäkin perustuslakia on tarkistettu sen voimaantumisen jälkeen.

Perustuslaissa toistuu vanhan hallitusmuodon pääperiaate: valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.

- Perustuslain mukaan valtiovalta kuuluu kansalle. Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus vaikuttaa yhteisten päätösten tekemiseen. Perustuslaissa on turvattu yksilön perusoikeudet.
- Perustuslaki korostaa Suomen poliittisen järjestelmän parlamentaarisia piirteitä ja eduskunnan asemaa ylimpänä valtiuelimenä. Valtioneuvoston on nautittava eduskunnan luottamusta. Tasavallan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvoston valmistelusta ja ratkaisuehdotuksesta.
- Eduskunta valitsee pääministerin, jonka presidentti nimittää. Muut ministerit presidentti nimittää pääministerin esityksen mukaisesti.
- Tasavallan presidentti johtaa Suomen ulkopoliittikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Presidentin toiminta myös ulkopoliitikassa perustuu valtioneuvoston valmisteluun ja myötävaikutukseen.
- Perustuslain mukaan Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi.
- Suomi on Euroopan unionin jäsen.

Päivitetty 25.1.2012

1.3.2012 voimaan tulevat muutokset otettu huomioon

Suomi on täysivaltainen tasavalta

1 LUKU

Perustuslain alkuun on kirjoitettu valtiojärjestyksen perusteet ja ylimpien valtiuelinten tehtävien jako sekä oikeusvalltion periaate: julkisen vallan käytön on aina perustuttava lakiin.

Päätösvalta on jaettu eduskunnan, valtioneuvoston (hallituksen) ja tasavallan presidentin kesken.

Eduskunta säätää lait. Valtioneuvosto valmistelee lakiesitykset ja huolehtii eduskunnan päätösten toimeenpanosta. Valtioneuvoston tulee nauttia eduskunnan luottamusta. Presidentti hoitaa hänelle säädetyt tehtävät, jotka liittyvät ennen muuta ulkopoliittisiin.

Riippumattomat tuomioistuimet varmistavat, että lakeja noudatetaan.

Tunne perusoikeutesi!

2 LUKU

Perustuslaissa on turvattu yksilön perusoikeudet: lain on oltava kaikille sama, sana on vapaa, voi uskoa tai olla uskomatta, voi kokoontua ilman lupaa, voi valita asuinpaikkansa ja liikkua vapaasti.

Jokaisella 18 vuotta täyttäneellä on äänioikeus valtiollisissa (eduskunta-, presidentin- ja EU-vaaleissa) ja kunnallisvaaleissa.

Suomalaisella on oikeus omaan kieleen. Suomi ja ruotsi ovat Suomen kansalliskieliä, joita on oikeus käyttää viranomaisten kanssa asioidessa.

Saamelaiden, romanien ja muiden ryhmien kielelliset oikeudet on mainittu perustuslaissa.

Valtion ja asuinkunnan on turvattava ihmisarvoisen elämän puitteet silloin, kun omat voimat eivät riitä. Jokaiselle on järjestettävä maksuton perusopetus.

Yksityiselämä, kunnia ja koti ovat perustuslain suojaamia. On oikeus säilyttää salaisuutensa: toisen lähettämää viestiä ei ole oikeus lukea tai kuunnella ilman lupaa.

Vastuu yhteisen ympäristön säilymisestä kuuluu kaikille - sitä ei voi odottaa vain muilta.

Vaaleissa valitaan 200 kansanedustajaa

3 LUKU

Kansanedustajaehdokkaaksi kelpaa jokainen äänioikeutettu. Vain presidentti, korkea oikeusviranomaisena ja sotilasvirassa palveleva eivät saa olla ehdokkaina.

Eduskuntavaaleissa valitaan 200 kansanedustajaa niiden ehdokkaiden joukosta, jotka puolueet ja äänestäjäryhmät ovat asettaneet ehdolle.

Eduskunta hoitaa tehtävänsä seuraaviin eduskuntavaaleihin asti, jotka säännönmukaisesti pidetään neljän vuoden välein. Presidentti voi pääministerin aloitteesta ja eduskuntaryhmiä kuultuaan määrätä ennenaikaiset vaalit. Harvoin - viimeksi vuonna 1975 - eduskunnan kausi jää normaalia lyhyemmäksi.

Kansanedustajan on noudatettava perustuslakia. Muut määräykset eivät sido häntä. Kansanedustajaa ei saa estää hoitamasta tehtäviään, ja eduskunnassa hänellä on oikeus puhua kaikista käsiteltävistä asioista. Jos kansanedustaja rikkoo lakia, häntä rangaistaan samalla tavoin kuin muitakin.

Eduskunnan istunnot ovat julkisia

4 LUKU

Eduskunta tekee päätökset täysistunnossa, jota johtaa puhemies tai varapuhemies. Päätöksentekoon saavat osallistua vain kansanedustajat.

Täysistunnot ovat julkisia. Niitä voi seurata istuntosalin lehtereillä ja tiedotusvälineistä. Myös eduskunnan istuntojen pöytäkirjat ovat julkisia.

Eduskunnan täysistunnossa saavat puhua kansanedustajat ja ministerit. Oikeusasiamies ja oikeuskansleri voivat myös puhua, jos heidän asioitaan käsitellään.

Eduskunnassa asia tulee käsittelyyn joko hallituksen esityksenä tai kansanedustajan aloitteena. Vähintään 50 000 äänioikeutetulla Suomen kansalaisella on oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi jostakin asiasta.

Ennen päätöstä kaikki esitykset ja aloitteet käsitellään valiokunnissa. Ne ovat eduskunnan sisäisiä valmisteluelimiä, joiden työ ei ole julkista, ennen kuin valiokunta julkistaa mietintönsä.

Vähintään kaksikymmentä kansanedustajaa saa tehdä valtioneuvostolle välikysymyksen. Hallituksen vastauksesta käydyn keskustelun jälkeen eduskunta äänestää siitä, nauttiiko hallitus eduskunnan luottamusta.

Kansanedustaja voi jättää ministerin vastattavaksi suullisen tai kirjallisen kysymyksen.

Kansa valitsee presidentin - eduskunta valitsee pääministerin

5 LUKU

Tasavallan presidentti valitaan suoralla vaalilla. Ehdokkaan tulee olla äänioikeutettu syntyperäinen Suomen kansalainen.

Vaalin ensimmäiselle kierrokselle osallistuvat puolueiden ja äänestäjryhmien asettamat ehdokkaat.

Jos kukaan ehdokkaista ei saa yli puolta annetuista äänistä, järjestetään toinen kierros. Siinä ovat ehdolla vain kaksi ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä saanutta ehdokasta. Enemmän ääniä kerännyt tulee presidentiksi.

Presidentin virkakausi kestää kuusi vuotta. Sama henkilö voidaan valita peräkkäin vain kahdeksi kaudeksi eli 12 vuodeksi.

Presidentti tekee valtaosan päätöksistään valtioneuvoston ehdotuksesta.

Valtioneuvoston pitää nauttia eduskunnan luottamusta. Eduskuntavaalien jälkeen puolueiden eduskuntaryhmät neuvottelevat ja sopivat uuden hallituksen muodostamisesta. Eduskunta valitsee pääministerin, jonka presidentti nimittää. Muut ministerit presidentti nimittää pääministerin esityksen mukaisesti.

Pääministeri johtaa valtioneuvoston työtä. Tärkeimmistä asioista, kuten lakiesityksistä ja talousarvioesityksestä, päätetään hallituksen istunnossa.

Jokainen ministeri huolehtii oman alansa esitysten valmistelusta ja vastaa myös eduskunnan tekemien päätösten toimeenpanosta.

Eduskunta säätää lait

6 LUKU

Eduskunnan tärkein tehtävä on säätää lakeja. Uusi laki säädetään tai vanhaa lakia muutetaan hallituksen esityksestä tai kansanedustajan aloitteesta.

Eduskunnassa lakiesitys tai aloite menee lähetekeskustelun jälkeen valiokunnan käsiteltäväksi.

Valiokunnassa asiaa pohditaan perusteellisesti ja kuullaan asiantuntijoita.

Valiokunta valmistelee mietinnön, ja esitys palaa eduskunnan täysistuntoon ensimmäiseen käsittelyyn.

Siinä käydään yleiskeskustelu, jonka aikana eduskunta voi lähettää esityksen suuren valiokunnan käsittelyyn.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä päätetään lakiesityksen sisällöstä.

Toisessa käsittelyssä eduskunta hyväksyy tai hylkää esityksen.

Hyväksytty laki annetaan presidentin vahvistettavaksi. Jos hän ei vahvista sitä kolmen kuukauden kuluessa, laki palaa eduskuntaan. Jos eduskunta pysyy kannassaan, laki tulee voimaan ilman presidentin vahvistustakin.

Perustuslain muuttaminen tapahtuu samalla tavoin toisen käsittelyn loppuun asti, jolloin eduskunta hyväksyy sen lepäämään seuraavien eduskuntavaalien yli. Uuden eduskunnan äänestyksessä kahden kolmasosan edustajista on kannatettava muutosta. Perustuslakia voidaan muuttaa yhdessäkin eduskunnassa, jos muutos julistetaan kiireelliseksi viiden kuudesosan enemmistöllä. Tasavallan presidentti, valtioneuvosto tai ministeriö voivat antaa asetuksia eduskunnan säätämän lain perusteella.

Eduskunta päättää valtion varoista

Valtioneuvoston on valmisteltava eduskunnalle esitys seuraavan vuoden talousarvioksi. Eduskunnan valtiovarainvaliokunta käsittelee yksityiskohtaisesti talousarviota ja kansanedustajien talousarvion tekemiä aloitteita.

Eduskunta päättää talousarvion sisällöstä. Sen tulopuolelle on kirjattava muun muassa valtiolle perittävät verot ja maksut. Veroista päätetään lailla.

Menopuolelle tulevat ne kansalaisille annettavat tuet ja palvelut, jotka eduskunta hyväksyy.

Eduskunta päättää myös valtion omaisuuden ja velkojen hoidosta. Eduskunta valvoo Suomen Pankin ja kansaneläkelaitoksen toimintaa.

Valtion varainkäyttöä valvovat valtiontilintarkastajat ja valtiontalouden tarkastusvirasto.

Presidentti ja valtioneuvosto johtavat ulkopoliitikkaa

8 LUKU

Suomen ulkopoliitikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Presidentti ja ulkosuhteista vastaavat ministerit keskustelevat merkittävimmistä päätöksistä hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valiokunnassa.

Eduskunta hyväksyy tärkeimmät kansainväliset sopimukset.

Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi vuonna 1995. Valtioneuvosto johtaa valmistautumista unionin päätöksentekoon ja huolehtii unionissa tehtyjen päätösten toimeenpanosta.

Valtioneuvoston on annettava eduskunnalle tietoa unionissa käsiteltävistä asioista. Eduskunta voi antaa unionin kokouksiin osallistuville ministereille toimintaohjeita.

Tuomioistuimet ovat riippumattomia

9 LUKU

Perustuslain mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Tasavallan presidentti nimittää tuomarit.

Ensimmäinen oikeusaste on käräjäoikeus, sen päätöksestä voi valittaa hovioikeuteen. Ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa käyttää korkein oikeus.

Hallintoasioita käsitellään hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Lisäksi on valtakunnanoikeus ja eräitä erityistuomioistuimia.

Viranomaisten on noudatettava lakia

10 LUKU

Valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies valvovat presidenttiä, hallitusta ja tuomioistuimia sekä valtion ja kuntien toiminnan lainmukaisuutta. Molemmat seuraavat myös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Kunnilla on itsehallinto

11 LUKU

Kunnille on perustuslaissa turvattu itsehallinto. Kunnilla on verotusoikeus. Valtio voi säätää lailla kunnille tehtäviä.

Ahvenanmaalle on turvattu itsehallinto. Saamelaisilla on kotiseudullaan kulttuuri- ja kielellinen itsehallinto.

Valtion virkoihin on nimitettävä pätevyuden perusteella.

Jokainen on velvollinen puolustamaan Suomea

12 LUKU

Jokainen suomalainen on velvollinen puolustamaan Suomea hädän hetkellä.

Presidentti on puolustusvoimien ylipäällikkö ja nimittää upseerit. Presidentti päättää hallituksen esityksestä puolustusvoimien liikekannallepanosta. Sodasta ja rauhasta presidentti päättää eduskunnan suostumuksella.

Lähde: <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/esitteet/perustuslaki.html>